
LOŠKI POTOK V LUČI FRANCISCEJSKEGA KATASTRA IN CENILNEGA OPERATA TER MATIČNIH KNJIG (OD 1801 DO 1840)

Mojca Šifrer-Bulovec

197

IZVLEČEK

V prispevku je na osnovi podatkov iz franciscejskega katastra (l.1824), nemško-slovenskih vprašalnic (l.1930), cenilnega operata (l.1833) in matičnih knjig (od 1801 do 1840) prikazano, kako so v 40. letih 19. stoletja živeli in gospodarili prebivalci Loškega potoka.

ABSTRACT

The article describes how the people of Loški potok lived and worked in the forties of the 19th century. It is largely based on data from the land-register of Francis I (1824), German-Slovene questionnaires (1930), crop-yield assessment (1833) and from the registers of births, marriages and deaths from 1801 to 1840.

Loški potok obsega kraško podolje na skrajnem zahodnem delu Dolenjske oziroma že na njenem prehodu na Notranjsko. Na jugozahodu ga omejujejo strma pobočja Racne gore, na vzhodu pa se svet preko kraških planot postopoma dviga proti najvišjim vrhovom Travne gore in Velike gore nad Ribniško dolino. Na severozahodni strani ga omejuje kraška planota, imenovana Bloke, na jugozahodu pa se podolje nadaljuje mimo Drage do Trave, kjer se približa dolini Čabranke, levega pritoka Kolpe.

Podolje Loškega potoka reliefno ni povsem enotno, saj ga grič Tabor deli na dva dela: južnejši del odmakata ponikalnici Loški potok in Mežnarjev potok, severozahodni pa se razširi v pravo kraško uvalo z mokrotnim dnom. Ob taljenju snega spomladi in ob večjih deževjih zalijejo dno tega kraškega polja poplavne vode. Zaradi sorazmerno visoke nadmorske lege (710 m - 840 m) in kotanjaste oblike je tukaj podnebje zelo neprijazno. Zime so dolge in zaradi toplotnega obrata še posebno mrzle, pozne slane pa pomladi velikokrat naredo na polju veliko škode. Poleti tudi toča ni nobena redkost.

Loški potok z vseh strani obdajajo obsežni gozdovi in ga povsem ločujejo od sosednje Loške doline, Blok in Ribniške doline, tako da ga lahko upravičeno uvrstimo med najbolj osamljene soseske v vsej Sloveniji. To izolacijo je nekdaj še poudarjalo neposredno sosedstvo tedaj predvsem z Nemci poseljene Kočevske in bližnje meje na Kolpi. Vse to je povzročilo, da se je v Loškem potoku skoraj do današnjih dni v živi

govorici ohranilo obilo arhaizmov in drugih posebnosti. (1)

V tem prispevku bi želela na kratko prikazati, kako so prebivalci Loškega potoka živeli in gospodarili na začetku 19. stoletja. Pri svojem delu sem se oprla na podatke iz franciscejskega katastra, nemško-slovenskih vprašalnic in cenilnega operata (2), ki so nastali v letih 1824-1833 kot pripomoček za pravilno odmero zemljiškega davka, pregledala pa sem tudi matične knjige (krstno, poročno in mrliško) iz let 1801-1840. (3)

Loški potok je bil po franciscejskem katastru razdeljen na tri katastrske občine (k.o.): Hrib, Retje in Travnik. Prva (k.o. Hrib) je obsegala osrednji del tega podolja z vasjo Hrib in zaselkom Tabor ter s Srednjo vasjo in Šegovo vasjo, drugi (k.o. Retje) je pripadal njegov razširjen severozahodni del z vasema Retje in Mali Log, tretja (k.o. Travnik) pa se je širila v jugozahodnem delu te doline ter vključevala vas Travnik in nekaj višje ležeči zaselek Bele Vode. Osrednji položaj vasi Hrib je še poudarilo stičišče poti, ki so odtod vodile proti Ložu, Blokam, Ribnici in Čabru. Na markantni vzpetinici Tabor stojita dve cerkvi, župnišče, včasih pa je bila tukaj tudi šola. V l. 1829-1843 je tu župnikoval Franc Kramer, ki nam je v svojih spominih ohranil marsikatero zanimivost iz tedanjega življenja. Takole je zapisal: "...ob nedeljah in praznikih (sem) učil po dvakrat branje in skrbel, da se je vsak otrok pred prvim obhajilom dobro podučil v branju in krščanskem nauku". (4)

Loški potok je bil zelo oddaljen od vseh bližnjih trgov. Še najbližja je bila cca 12 km oddaljena Sodražica, kamor so ljudje odhajali na semenj ali po drugih opravkih. Po podolju je tedaj vodila okrajna cesta iz Ribnice proti Čabru, ki je bila, kot poročajo, v kar "zadovoljivem stanju", vzdrževali pa so jo domačini sami. Poti med vasmi pa so bile slabe in komaj prevozne.

Po cenilnem operatu je bilo v naštetih vaseh Loškega potoka l. 1830 274 stanovanjskih hiš, v katerih je istega leta živelo 2121 ljudi (ob štetju l. 1991 jih je bilo le še 1635), torej povprečno 7,7 vaščanov na eno hišo. Poleg stanovanjskih hiš so l. 1824 našteali še 226 hlevov, ki so stali ob njih ali pa v njihovem podaljškju, 94 še drugih gospodarskih poslopj, 94 skednjev, statistika pa navaja tudi 57 "prostorov za mlačev" (v k.o. Travnik), dve kašči in tri kleti. Ob potoku v k.o. Travnik je tedaj delovalo pet mlinov in tri žage, v vasi Travnik pa je stala tudi kovačija (5). Hiše premožnejših domačinov so bile zgrajene iz skal in krite s skodlami ali slamo, vse druge in gospodarska poslopja pa so bila lesena s slamnatimi strehami. Poslopja so bila v precej dobrem stanju, le nezaščitena pred požarom.

TABELA ŠT. 1: Stanovanjska in gospodarska poslopja v Loškem potoku l.1824

	stanov. poslop.	hlevi	gosp. poslop.	ske-denj	pod	kašča	klet	žaga	mlin	kova-čija	cer-kev	skupaj
Tabor	3	4		1							2	10
Hrib	44	33	34	5				1				117
Sred.vas	17	15	12	2								46
Šegova vas	18	24	16	1								59
Retje	76	51	21	60								208
Mali Log	30	21	11	25		2						89
Travnik	86	78			57		3	2	5	1		232
skupaj	274	226	94	94	57	2	3	3	5	1	2	761

V šestih vaseh in dveh zaselkih na območju Loškega potoka je, kot smo že omenili, l. 1830 živelo 2121 ljudi, od tega 1031 moških in 1090 žensk. Največja vas je bila tedaj Travnik (692 prebivalcev), sledile so mu Retje (560), Hrib (353), Mali Log (239), Šegova vas (140) in najmanjša med njimi Srednja vas (125) ter zaselek Tabor (12 prebivalcev).

Od skupno 411 družin se jih je 372 ukvarjalo samo s kmetijstvom, 4 le z obrtjo ter 35 z obema dejavnostima hkrati. S katerimi obrtmi so se tu domačini tedaj ukvarjali, cenilni operat žal ne poroča. Omenja le mline, žage in kovačijo. Domača obrt pa je bila verjetno tudi v Loškem potoku, tako kot v sosednji Ribniški dolini in še kje, pomemben dodaten vir zaslužka. To potrjuje tudi domači župnik Kramer, ki piše, da so "od nekdanj imeli Potočani pravico sekati les v bližnjem gozdu, napravljati leseno posodo, obode, škatle, kuble in sploh suho robo, voziti jo po Hrvaškem in Ogerskem na prodaj." (6) Zgodilo pa se je, da je novi ribniški graščak Rudež v Taboru ob cerkvi in župnišču postavil veliko poslopje in zapovedal, "naj vso leseno robo njemu (seveda po nizki ceni) prodajajo,...in od njega zopet kupujejo" (7). Domnevamo lahko, da ta ukrep ni vplival vzpodbudno na nadaljnji razvoj izdelovanja suhe robe. Domačini pa so si pomagali tudi s sezonskim delom. Potoški možje so pozimi redno odhajali na Hrvaško in v "turške dežele" sekati les. Kramer piše: "Že ob mojem času (tj. v l. 1829-1843) so bili primorani skoro vsi moški od 12.-50. leta na jesen iti z doma, in šele pomladi so se vračali z večjim ali manjšim zaslužkom. Kajpada so tudi s seboj prinesli še marsikako napako, katero smo le težko doma zatrli." (8)

Podrobne podatke o rojstvu in smrti, boleznih, porokah itd. sem črpala iz matičnih knjig. Po njih povzemam, da se je v l. 1801-1840 v Loškem potoku rodilo 2624 otrok (1320 fantkov in 1304 deklice), umrlo pa 1809 oseb (840 moških, 962 žensk, pri 7 osebah pa spol ni označen). Zanimivo je, da so se v prvih dvajsetih letih 19. stoletja rodili le trije nezakonski otroci, v letih 1821-1840 pa kar 41.

Zelo poučni so podatki o umrljivosti dojenčkov in majhnih otrok do šestega leta starosti, ki po svoje dobro karakterizirajo tedanje socialne in zdravstvene razmere. Od 2624 otrok, rojenih v tem obdobju, je bilo 41 (1,5 %) mrtvorojenih, 303 (11,5%) dojenčki so umrli v prvem letu, 446 (17%) otrok pa še do svojega šestega leta starosti. To pomeni, da v l. 1801 - 1840 skoraj tretjina novorojencev ni dočakala šestega leta starosti. Tako hitro so umirali predvsem zaradi telesne šibkosti, pa tudi božjast, griža, glistavost in razne otroške nalezljive bolezni so močno kosile med njimi. Zanimivo je tudi, da je na porodu v obravnavanem obdobju v Loškem potoku umrlo le 15 žena.

Podatke o vzrokih smrti sem črpala iz mrliških knjig, ki so jih vodili župniki, zato gotovo niso strokovno neoporečni, služijo pa nam vseeno lahko kot zanimiva informacija. V prvih 40. letih 19. stoletja so v Loškem potoku umirali (skupaj 1809 oseb) predvsem zaradi bolezni dihal, med njimi sta bili posebno neusmiljeni jetika (174 prim.) in astma (71). Po številu umrlih jim sledijo živčne in duševne bolezni, med katerimi sta največ ljudi pobrali božjast (244 prim.) in "živčna mrzlica" (Nervenfiber, 68 prim.). Kar 226 Potočanov je umrlo zaradi starostne oslabelosti, 154 pa so jih pokosile bolezni prebavil, med njimi posebno v posameznih letih zelo pogosta griža (63 prim.).

Ljudje so umirali tudi zaradi raznih epidemij, ki so bile v tistih časih pogosto usodne. Tako so v prvih dvajsetih letih preteklega stoletja v Loškem potoku kar 3-krat razsajale koze. Leta 1801 so pobrale 82 vaščanov (v Travniku 29, Retjah 15, Hribu 12, Malem Logu 11, Šegovi vasi 10, Srednji vasi 5), leta 1807 59 ljudi, od tega polovico (30) v Retjah (Mali Log 9, Travnik 8, Hrib 5, Šegova vas 4, Srednj vas 3) in l. 1812 še 11 Potočanov.

TABELA ŠT. 2: Starostna struktura umrlih v Loškem potoku (od 1801 do 1840)

starost (let)	obd./spol	1801-1810	1811-1820	1821-1830	1831-1840	skupaj	skupaj	%
0-1	M	49	51	43	32	175	344	19
	Ž	54	51	32	25	162		
1-5	M	95	40	38	40	213	446	24,6
	Ž	86	50	50	47	233		
6-10	M	11	5	9	5	30	71	3,9
	Ž	7	14	6	14	41		
11-15	M	5	5	3	3	16	38	2
	Ž	4	14	2	2	22		
16-20	M	3	6	1	3	13	33	1,8
	Ž	5	3	4	8	20		
21-25	M	4	6	4	5	19	49	2,7
	Ž	6	11	7	6	30		
26-30	M	2	4	2	9	17	49	2,7
	Ž	7	11	7	7	32		
31-35	M	3	3	3	6	15	29	1,6
	Ž	2	2	7	3	14		
36-40	M	2	6	0	8	16	47	2,6
	Ž	6	10	7	8	31		
41-45	M	3	7	3	7	20	40	2,2
	Ž	3	7	4	6	20		
46-50	M	3	7	3	8	21	42	2,3
	Ž	8	6	2	5	21		

M - moški

Ž - ženske

N - spol ni označen

starost (let)	obd./spol	1801-1810	1811-1820	1821-1830	1831-1840	skupaj	skupaj	%
51-55	M	10	4	7	4	25	62	3,4
	Ž	11	4	7	15	37		
56-60	M	9	19	7	16	51	116	6,4
	Ž	12	21	17	15	65		
61-65	M	10	6	9	18	43	109	6
	Ž	19	16	19	12	66		
66-70	M	12	11	9	16	48	108	6
	Ž	12	14	19	15	60		
71-75	M	9	10	14	11	44	92	5
	Ž	10	10	11	17	48		
76-80	M	10	11	12	8	41	65	3,6
	Ž	4	10	6	4	24		
81-85	M	3	5	5	7	20	41	2,3
	Ž	6	5	4	6	21		
86-90	M	2	1	3	2	8	18	1
	Ž	2	3	4	1	10		
91-95	M	3	1	0	0	4	9	0,5
	Ž	2	2	1	0	5		
96-100	M	1	0	0	0	1	1	0,05
	Ž	0	0	0	0	0		
SKU-PAJ	M	249	208	175	208	840	1802	99,65
	Ž	266	264	216	216	962		
SKUPAJ	N	1	1	3	2	7	7	0,35
		516	473	394	426	1809	1809	100

Ljudje so umirali tudi zaradi kolere. Župnik Kramer je zapisal, da je "l. 1836 tukaj kolera hudo vihrala in v kratkem podavila veliko ljudi, tako, da je bilo pokopališče še premajhno." (9) Kolera je črevesna nalezljiva bolezen z bljuvanjem, hudimi driskami in hitrim telesnim pešanjem. Ker s tem imenom v mrliških knjigah sploh ni omenjena, je pa l. 1836 kar 27 Potočanov umrlo zaradi driske, ki je druga leta skoraj niso zabeležili, lahko domnevamo, da je šlo tega leta dejansko za kolero. Sorazmerno malo pa je bilo tedaj smrtnih primerov zaradi kapi (13) ali raka (3 prim.), ki sta danes poglavitna vzroka smrti. Kot zanimivost naj še navedem, da se rak kot bolezen v mrliški knjigi prvič omenja l. 1826.

TABELA ŠT. 3: Pregled bolezni, zaradi katerih so umirali ljudje v Loškem potoku v l. 1801-1840. Omenjene so le tiste, zaradi katerih je umrlo več kot 15 ljudi.

leto	vrsta bolezni																							
	astma	jetika	kašelj	pljučnica	božjast	živč. mrzlica	driska	gliste	griza	zbad. v podrebrju	podrebrnica	prsa	vodenica	vroč. mrzlica	katar	koze	izpuščaji	mrtvorjeni	smrt ob porodu	star. oslabeledost	šibkost otrok	opekline	nesreče	navadna smrt
1801		2							1	2					12	82		3	1	6	6			
1802		2			2				2	4			2	1		2			1	4	4		1	
1803		1			3			5		1			4	1	1					5	2			
1804	1	3	1		6			4	1	1				2	1	1	7	1		9	3			
1805	1				6		1	2					3			1				7	4			
1806	3	2	1		3			2											1	5	2			
1807	1	4	4		2	1		1		2							59	2		10	1		1	1
1808	5	5			3	1		1	4	1		1	2	1	1		1	6		3	7	2	1	1
1809	4	1			6								2					3		9	2			
1810	3	2			3	2			1	5		1	1	4				3	1	16	4	1		
1811	4	2			2			2		1		1	1		2			4		4	5	2		2
1812	1	3			2			3		2				1	3	11				9	8		1	
1813	3	1			4			1		1					2				1	6	4	1		
1814	3	9	4		4	3		2	6	1			1	1			9			13	6			
1815	5	4	1	1	3	4		2	3	3		1	1					2		13	2			
1816		8	13		12	5		1		3		1	3			1		1		4			1	
1817	1	8	4		4	11		2	5	6			1	1		2		1		2	1	1		
1818	1	6	1					2	4	10			5	2	1			1	2		1	2	1	
1819	4	7			5	15		1	5	3			2	2		1				8		2		
1820	1	5			14	3		2					1					3		7	1		1	
1821	4	4			6	2		1		4				1				2		8	1			
1822	4	2	1		5	1		2		3		1	1							7	3			
1823		5	1		3	1						1	1	1					2	1	4	2		5
1824	2	1											1						2		3	4	1	19
1825	1	4		2	3					1				3						1	4	3	2	8
1826	1	10		2	8	4		1	13			1	1							2	6	1	2	2
1827	3	3		2	10					1	1				1					1	5	2	2	
1828	1	6			11	1			3		1		5			1	1			1	5	2	2	1
1829		6		1	9	1		1	1	2			3							6	1	1		
1830		3		2	12			1	11		4	3	3		1					8			1	
1831		8		2	13	2		1			2		3							3				
1832	1	5		1	8	2			1		4		3							6		1		
1833	4	5			20						1	1	6						2	1	3	1	1	
1834	1	6		5	4	1		1			1			2					1	3	2	1		
1835	1	1		14	17						2	1	2							9			1	
1836	4	8		3	8		27	9				1	5	1						1	2	1	2	
1837		6		1	4			4	1			1		2					1		2		1	
1838	1	5		2	5	1	1	4				3		1					1		1			
1839	1	7		5	6	4	1	1			1		5	4						5	1	1	1	
1840	1	4		4	8	3	1	1					4	2						4				
skupaj	71	174	32	47	244	68	31	60	63	54	19	18	75	30	25	160	19	41	15	226	94	23	16	35

202

V Loškem potoku se je v letih 1801-1840 poročilo 521 parov. Točnejše podatke o tem, kje so si mladi ljudje izbirali svojega zakonskega partnerja, navajajo poročne knjige šele od l. 1816 dalje. Iz njih lahko razberemo, da si je 138 mladih (39%) poiskalo svojega življenjskega sopotnika v isti vasi, 152 (43%) pa v ostalih vaseh Loškega potoka. To pomeni, da si je velika večina mladih (82%) poiskala svojega zakonskega partnerja v domačem okolišu. Le 63 (18%) tukaj poročenih je prišlo iz sosednje Ribniške doline, s Slemen, z Blok, Loške doline ali Babnega polja. Poročali so se sorazmerno mladi. Kar 43,8% fantov in 33,2% deklet se je prvič poročilo med svojimi 15.-20. leti, 30% moških in 37% žensk pa med 21.-25. leti. Do 25. leta starosti je torej stopilo v zakonski stan že 73,8% moških in 70,2% žensk, do 30. leta starosti pa še nadaljnjih 18,2% fantov in 13,8% deklet. V vsem 40-letnem obdobju so tukaj poročili tudi štiri štirinajstletnike: enega fanta in tri deklice. Ker so moški hodili pozimi drvarit v hrvaške gozdove, so kar polovico vseh porok (51%) sklenili v času od maja do julija, precej pa so jih vezali tudi v predpustnem času meseca februarja (18%) in jeseni (oktobra 7%, novembra 11,5%). V adventnem času meseca decembra se niso poročali.

Potočani so se v začetku 19. stoletja hranili predvsem z doma pridelano hrano. Jedli so krompir, zelje, repo, korenje in fižol ter pili mleko. Kuhali so ječmenov, ovseni ali ajdov močnik in tudi kruh so pekli iz istih vrst moke. Meso in vino je bilo na mizi le ob izredno slovesnih priložnostih. Vse kar so pridelali, so porabili sami, pa še so morali ponavadi žito dokupiti. Ponj so hodili v dve uri hoda oddaljeno Sodražico.

Na koncu tega poglavja naj na kratko prikažem še velikost zemljiških posesti, kot sem jih lahko povzela iz franciscejskega katastra (l.1824). V Loškem potoku je bilo tedaj 277 posestnikov, ki so imeli različno velike zemljiške posesti. Skoraj tretjina zemljiških posestnikov (31,8 %) je premogla 11-16 ha, četrtnina (25,2%) pa je imela 5-10 ha zemlje. Najtrdnjša kmeta sta bila Anton Debeljak iz Šegove vasi (čez 30 ha) in Knavs Mihael iz Hriba (čez 45 ha). Skoraj četrtnina Potočanov (23,1%) pa je imela manj kot 5 ha posesti, od tega kar 10,5% niti 1 ha. Vedeti moramo, da ta zemlja leži na kamnitih kraških tleh, zaradi visoke nadmorske višine pa so tudi klimatski pogoji za kmetovanje neugodni, zato so si morali ljudje poleg kmetovanja poiskati še dodatni vir zaslужka (sezonsko delo v gozdovih, izdelovanje suhe robe). Cenilni operat navaja, da so večji kmetje imeli po enega hlapca in eno dekle, kar 59 kajzarjev (25 v k.o. Hrib in po 17 v k.o. Travnik in Retje) pa se je preživljalo z vsakodnevnim delom pri večjih kmetih.

TABELA ŠT. 4: Velikost zemljiške posesti v vaseh Loškega potoka l. 1824

velikost v ha	Travnik	Hrib	Srednja vas	Šegova vas	Retje	Mali Log	število	%
do 1	4	4	3	3	10	5	29	10,5
1-2	5	5	3	4	4	1	22	7,9
3-4	5	1	0	1	4	2	13	4,7
5-6	7	2	2	1	6	2	20	7,2
7-8	8	3	1	0	6	2	20	7,2
9-10	10	7	0	1	10	2	30	10,8
11-12	12	5	2	0	10	2	31	11,2
13-14	10	5	0	2	7	2	26	9,4
15-16	12	3	1	5	6	4	31	11,2
17-18	4	3	2	1	3	3	16	5,8
19-20	5	3	1	0	5	3	17	6,2
21-22	1	1	2	0	3	1	8	2,9
23-24	2	0	1	1	0	0	4	1,4
25-26	0	1	1	1	1	1	5	1,8
27-28	2	0	0	0	0	0	2	0,7
29-30	0	0	0	2	0	0	2	0,7
45-46	0	1	0	0	0	0	1	0,4
število	87	44	19	22	75	30	277	100

KMETIJSTVO V LOŠKEM POTOKU V ZAČETKU 19. STOLETJA

Podatke za predstavitev kmetijstva v Loškem potoku v tem obdobju sem prav tako črpala iz cenilnega operata in iz nemško-slovenskih vprašalnic iz l. 1830. Da bi namreč pravilno ocenili vrednost in donosnost kmetijskih zemljišč za odmero zemljiškega davka, so le-ta takrat razdelili na ustrezne zemljiške kategorije in te še naprej v kakovostne razrede. Tako so ločili: *njive* (razdeljene so bile na tri kakovostne razrede tj. KR), *travnike* (3-4 KR), *travnike s sadnim drevjem* (1 KR), *travnike, ki jih delno porašča drevje* (1 KR), *pašnike* (1 KR), *pašnike, ki jih delno porašča drevje* (1 KR), *iglasti visoki gozd* (1 KR), *mešani visoki gozd* (1 KR).

Med vsemi zemljiškimi kategorijami so imeli največji obseg travniki, ki so (vse tri kategorije skupaj) zavzemali skoraj polovico (45,82%) celotne površine Loškega potoka. Slede jim gozdovi, ki skupaj poraščajo tretjino vsega ozemlja (32,32%), veliko manj je bilo pašnikov (skupaj 12,97%) in še manj njiv (7,83%). Ti odstotki pa se po posameznih k.o. med seboj seveda precej razlikujejo.

TABELA ŠT, 5:

Zemljiške kategorije v Loškem potoku po cenilnem operatu iz 1.1833

KATEGORIJA	K.O. HRIB	%	K.O. RETJE	%	K.O. TRAVNIK	%	LOŠKI POTOK SKUPAJ	%
Produktivne površine								
a) NIJVE	153 ha 49 a 61,94 m ²	10	203 ha 53 a 25,37 m ²	10,48	125 ha 43 a 17,28 m ²	4,68	482 ha 46 a 4,59 m ²	7,83
b) TRAVNIKI	224 ha 17 a 68,32 m ²	14,63	749 ha 83 a 50,43 m ²	38,6	297 ha 88 a 38,4 m ²	11,09	1271 ha 89 a 57,15 m ²	20,65
c) TRAVNIKI S SADNIM DREVJEM	1 ha 13 a 62,35 m ²	0,07	0	0	1 ha 37 a 42,52 m ²	0,05	2 ha 51 a 4,87 m ²	0,04
č) TRAVNIKI Z DREVJEM	686 ha 56 a 59,6 m ²	44,8	277 ha 47 a 21,77 m ²	14,3	583 ha 68 a 26,63 m ²	21,73	1547 ha 72 a 8 m ²	25,13
TRAVNIKI SKUPAJ	911 ha 87 a 90,27 m²	59,5	1027 ha 30 a 72,2 m²	52,9	882 ha 94 a 7,55 m²	32,87	2822 ha 12 a 70,02 m²	45,82
d) PAŠNIKI	76 ha 17 a 33,38 m ²	5	352 ha 94 a 47,47 m ²	18,18	51 ha 47 a 30,61 m ²	1,91	480 ha 59 a 11,46 m ²	7,8
e) PAŠNIKI Z DREVJEM	191 ha 73 a 40,53 m ²	12,5	49 ha 91 a 21,29 m ²	2,57	76 ha 59 a 37,27 m ²	2,85	318 ha 23 a 59,09 m ²	5,17
PAŠNIKI SKUPAJ	267 ha 90 a 33,91 m²	17,5	402 ha 85 a 68,76 m²	20,75	128 ha 6 a 67,88 m²	4,76	798 ha 82 a 70,55 m²	12,97
f) IGLASTI VISOKI GOZD	109 ha 53 a 95,16 m ²	7,1	0	0	129 ha 40 a 26,27 m ²	4,81	238 ha 94 a 21,43 m ²	3,88
g) MEŠANI VISOKI GOZD	66 ha 86 a 73,4 m ²	4,4	285 ha 5 a 35,39 m ²	14,7	1400 ha 1 a 45,58 m ²	52,13	1751 ha 93 a 54,37 m ²	28,44
GOZD SKUPAJ	176 ha 40 a 68,56 m²	11,5	285 ha 5 a 35,39 m²	14,7	1529 ha 41 a 71,85 m²	56,94	1990 ha 87 a 75,8 m²	32,32
Neproduktivne površine(savbne)	10 ha 82 a 42,09 m²	0,71	4 ha 14 a 93,22 m²	0,21	2 ha 65 a 4,97 m²	0,1	17 ha 62 a 40,28 m²	0,28
Neuporabne površine (poti, potoki, krčevine)	12 ha 6 a 16,82 m²	0,79	18 ha 56 a 42,49 m²	0,96	17 ha 26 a 25,15 m²	0,65	47 ha 88 a 84,46 m²	0,78
SKUPAJ	1532 ha 57 a 13,59 m²	100	1941 ha 46 a 37,43 m²	100	2685 ha 76 a 94,68 m²	100	6159 ha 80 a 45,7 m²	100

NJIVE

Njive so v Loškem potoku tedaj obsegale površino 482 ha 46 a 4,59 m², to je 7,83% celotnega ozemlja. Razdeljene so bile na 4221 parcel. V posameznih k.o. so bili odstotki njivskih površin med seboj seveda nekoliko različni. Največ so jih imeli v k.o. Retje (10,48%), le neznatno manj v k.o. Hrib (10%) in daleč najmanj v k.o. Travnik (4,68%). Razdeljene so bile na tri kakovostne razrede. Najboljše njive I. kakovostnega razreda so pokrivalle le 7,2% vseh njivskih površin, drugorazredne že 21,4%, daleč največ pa je bilo njiv III. kakovosti, ki so zajele skoraj tri četrtine vseh njivskih površin (71,4%).

TABELA ŠT. 6: Obseg njivskih površin po kakovostnih razredih v posameznih k.o.

K. O.	I. K.R.	št.parcel	II. K.R.	št.parcel	III. K.R.	št.parcel	skupaj	št.parcel
HRIB	11 ha 9 a 45,36 m ²	128	36 ha 41 a 30,11 m ²	344	105 ha 98 a 86,47 m ²	660	153 ha 49 a 61,94 m ²	1132
RETJE	15 ha 54 a 57,77 m ²	185	43 ha 38 a 33,55 m ²	396	144 ha 60 a 34,05 m ²	1221	203 ha 53 a 25,37 m ²	1802
TRAVNIK	7 ha 83 a 40,98 m ²	163	23 ha 54 a 17,84 m ²	209	94 ha 5 a 58,46 m ²	915	125 ha 43 a 17,28 m ²	1287
SKUPAJ	34 ha 47 a 44,11 m ²	476	103 ha 33 a 81,5 m ²	949	344 ha 64 a 78,98 m ²	2796	482 ha 46 a 4,59 m ²	4221
%	7,2		21,4		71,4		100	

Njive so bile v glavnem majhne in razdrobljene, najbolj oddaljene so ležale tudi uro hoda od vasi. Obdelovali so jih vsako leto in jih niso puščali v prahi. V navadi je bilo petletno kolobarjenje. V tem času so njive trikrat pognojili s hlevskim gnojem, le njive III. kakovostnega razreda v k.o. Retje samo dvakrat. Tako so na en oral (5744 m²) njivskih površin v k.o. Hrib zvozili 44800 kg, v k.o. Retje 36960 kg, v k.o. Travnik pa samo 26880 kg gnoja. Gnoj so najprej raztresli po njivah, jih nato preorali in še pobranali (z leseno brano z železnimi zobmi). Na slabših glinenih tleh so zemeljske kugle še razbili z motiko. Za oranje so vpregali dva konja ali štiri vole oziroma krave, za brananje pa le dva vola ali kravi. Vsi kmetje niso imeli dovolj vprežne živine, zato so jo najemali pri sovaščanih. Za en "vprežni dan" so v vseh k.o. plačevali 2 gld. Z dobro vprego so v k.o. Hrib in Retje v enem dnevu preorali in zbrnali 500 kl. (1795 m²) njivske površine, v k.o. Travnik pa le 400 kl. (1436 m²).

V nemško-slovenskih vprašalnicah lahko preberemo, da so na njivah sejali zimsko in jaro pšenico, ječmen, oves in proso, v neznatnih količinah pa tudi rž ter ajdo. Posebno pomemben je bil krompir, ki so ga npr. v k.o. Travnik sadili kar na četrtini vseh njivskih površin. Uporabljali so ga predvsem za lastno prehrano, slabšega pa za krmo prašičev. Od gomolnic so sadili tudi repo in korenje, od stročnic pa predvsem bob (v k.o. Hrib so ga na 1 oralu pridelali 5 mernikov, za ostali k.o. ni podatkov). Deteljo so kot kolobarno kulturo sejali le v k.o. Hrib in Retje za prehrano živine. Lanu so v Loškem potoku predelali malo. V k.o. Hrib in Retje so lan in proso sejali na njive, ki so bile v preteklem letu pognojene in posejane z deteljo. Zelje so sadili v zelnikih, kjer so zemljo gnojili vsako leto.

Spomladi v začetku aprila so najprej posejali bob, jaro pšenico in ječmen, nato pa še oves ter posadili krompir. V začetku maja so sejali lan in nekaj prosa. Julija so sadili zelje in repo. Ozimno pšenico so v k.o. Hrib in Retje sejali zgodaj jeseni v kvatrnem

tednu (14. september), v k.o. Travnik pa že 24. avgusta, zimski ječmen pa 20. avgusta.

Zimsko pšenico so poželi julija, jaro pšenico, ječmen in oves pa v začetku septembra. Avgusta so populili lan, konec septembra so pobrali krompir, proti koncu oktobra pa še repo in zelje. Na splošno je veljalo, da so pridelki v Loškem potoku slabše kakovosti.

Pri večjih kmečkih delih, kot so žetev in mlačev, okopavanje, osipavanje in pobiranje krompirja, so kmetje najemali tudi dodatno delavno silo. Moškim so plačevali po 40 kr. dnevno, če pa so dobili še hrano, le po 20 kr., medtem ko so ženske na dan zaslužile po 20. kr., s hrano pa le 10 kr. Kako veliko površino je na dan požela ena žanjica, nam kaže naslednja tabela:

k.o.	pšenica	oves	ječmen
Hrib	160 kl (574,4 m ²)	200 kl (718 m ²)	160 kl (574,4 m ²)
Retje	200 kl (718 m ²)	220 kl (789,8 m ²)	200 kl (718 m ²)
Travnik	200 kl (718 m ²)	250 kl (897,5 m ²)	200 kl (718 m ²)

Štirim žanjicam sta pri žetvi pomagala še dva človeka, od katerih je eden vezal snope, drugi pa jih je postavljajl v kopice.

Ob mlačvi so štirje mlatiči v enem dnevu pomlatili:

k.o.	pšenica	oves	ječmen
Hrib	6 kopic	8 kopic	8 kopic
Retje	6 kopic	10 kopic	10 kopic
Travnik	6 kopic	10 kopic	8 kopic

Ena kopica je štela 60 snopov žita.

Na njivah so kmetje posamezne kulture kolobarili po določenem petletnem zaporedju, kot nam prikazuje spodnja tabela.

TABELA ŠT. 7: Petletno kolobarjenje na njivah I. II. in III. kakovostnega razreda ter njihov povprečni letni donos na oral

Rotac. leto	K.O. HRIB			K.O. RETJE			K.O. TRAVNIK		
	I. K.R.	II. K.R.	III. K.R.	I. K.R.	II. K.R.	III. K.R.	I. K.R.	II. K.R.	III. K.R.
1.	pšenica (gnoj)	pšenica (gnoj)	pšenica (gnoj)	proso (gnoj) krompir	pšenica (gnoj)	pšenica (gnoj)	pšenica (gnoj)	pšenica (gnoj)	pšenica (gnoj)
2.	ječmen	ječmen	oves	pšenica (gnoj)	ječmen	ječmen	ječmen	ječmen (gnoj) krompir	oves
3.	krompir (gnoj)	krompir (gnoj)	krompir (gnoj) ajda	ječmen	krompir (gnoj)	krompir (gnoj) ajda	krompir (gnoj)	ječmen oves	krompir (gnoj)
4.	oves detelja	oves detelja	ječmen	oves detelja (gnoj) krompir	oves detelja	ječmen	oves	krompir (gnoj)	ječmen
5.	detelja (gnoj) krompir	detelja (gnoj) krompir	oves (gnoj) krompir	detelja oves	detelja (gnoj) krompir	oves (gnoj) krompir	krompir (gnoj)	oves	oves
Povp. let. donos izražen v denarju	21 gld. 47 2/4 kr.	17 gld. 18 3/4 kr.	11 gld. 18 2/4 kr.	21 gld. 20 2/4 kr.	17 gld. 18 3/4 kr.	11 gld. 18 2/4 kr.	22 gld. 8 2/4 kr.	16 gld. 29 kr.	11 gld. 26 1/4 kr.

Iz cenilnih operatov lahko ugotovimo, da je bil krompir tedaj najpomembnejša prehrabena kultura, saj so ga sadili na njivah vseh treh kakovostnih razredov. Vedno so ga sadili le v pognojeno zemljo. Med žitaricami so pšenico, ječmen in oves sejali na njive vseh treh kakovostnih razredov, vendar so le pšenico vedno sejali v pognojeno zemljo. Proso so v večjih količinah sejali le v k.o. Retje in to le na pognojeni njivi prve kategorije, na njivah III. kakovostnega razreda pa so v k.o. Hrib in Retje sejali tudi ajdo.

TABELA ŠT. 8: Cenitev povprečnega donosa na oral po kakovostnih razredih

KULTURA	I.		II.		III.	
	METZ.	KG	METZ.	KG	METZ.	KG
PŠENICA	10	560	8	448	6	336
JEČMEN	15	840	12	672	9	504
OVES	19	1064	15	840	11	616
PROSO	17	952				
KROMPIR	90	5040	70	3920	50	2800
DETELJA	40	2240	32	1792		
AJDA	8	448			7	392

Iz cenitev povprečnega donosa na oral njivskih površin je razvidno, da so bili le-ti na drugorazrednih njivah za 20-22% manjši kot na prvorazrednih, na njivah III. kakovostnega razreda pa so za najboljšimi zaostajali kar za 40-45%. Povprečni letni donos na njivah posameznih kakovostnih razredov se med tremi k.o. bistveno ne razlikuje, manjša se le v sorazmerju z nižanjem kakovostnega razreda njivskih površin.

V začetku 19. stoletja so tudi potočanski kmetje še redno plačevali desetino. V k.o. Retje je vsa zemlja zapadla desetini. Tako so v vasi Retje oddajali desetino v naravi gospostvu Ribnica (1/3) in posestvu Hollerstein (2/3). V Malem Logu so plačevali 1/3 desetine fari v Velikih Blokah, 2/3 pa gospostvu Ribnica. Tudi v k.o. Travnik so plačevali davek od vseh pridelkov gospostvu Ribnica in Kočevje, le da je bil na služnostnih njivah kočevskega gospostva iz dajatev izvzet krompir. Gospostvo Ribnica je pobiralo desetino tudi v k.o. Hrib in to v denarju; znašala je 5% od vrednosti njivskih pridelkov. V Srednji in Šegovi vasi so del desetine odvajali posestvu Hollerstein, 1/3 pa je dobil župnik v Velikih Blokah. Od njiv niso plačevali nobenih drugih dajatev.

208

TRAVNIKI

Travnike so tedaj razdelili na tri kategorije: (čiste) travnike, travnike s sadnim drevjem in travnike, na katerih so rasla tudi drevesa. Vse tri kategorije skupaj so poraščale slabo polovico (45,82%) celotne površine Loškega potoka.

Travnikov niso gnojili, le spomladi so jih očistili in pograbili, v krčevinah in lazih so populili grmovje ter pobrali suho vejevje. Nekatere travnike je spomladi in jeseni poplavila voda in nanje nanesa blato, na gorskih travnikih pa je močan dež pogosto odnašal zemljo. Boljše travnike so kosili dvakrat letno, julija in septembra, laze in krčevine pa le enkrat, in to meseca avgusta, nakar so jih še popasli. Z njih so dobili sladko in kislo seno. En kosec je v enem dnevu pokosil od 200 kl ali 718 m² (k.o.Travnik) do 400 kl. ali 1436 m² (k.o. Hrib in Retje). Za sušenje in spravilo sena so za oral travniške površine v k.o. Hrib in Retje potrebovali tri delavce in en vprežni dan, v k.o. Travnik pa štiri delavce in dva vprežna dneva.

(Čisti) travniki so tedaj v Loškem potoku poraščali 1271 ha 89 a 57,15 m², to je 20,65% celotnega ozemlja. Razdeljeni so bili na 3298 parcel. Največ travnih površin je bilo v k.o. Retje (38,6%), veliko manj v k.o. Hrib (14,63%), najmanj pa v k.o. Travnik (11,09%).

TABELA ŠT. 9: Obseg travniških površin po kakovostnih razredih posameznih k.o.

K.O.	I. K.R.	štev. parcel	II. K.R.	štev. parcel	III. K.R.	štev. parcel	IV. K.R.	štev. parcel	skupaj	štev. parcel
Hrib	3 ha 95 a 47,44 m ²	76	3 ha 24 a 3,34 m ²	58	91 ha 18 a 6,15 m ²	162	125ha 80 a 11,39 m ²	312	224ha 17 a 68,32 m ²	608
Retje	6 ha 11 a 62,83 m ²	147	266ha 53 a 91,91 m ²	549	477ha 17a 95,69 m ²	889	0	0	749ha 83 a 50,43 m ²	1585
Travnik	3 ha 15 a 92 m ²	110	9 ha 29 a 59,46 m ²	292	44 ha 56 a 33,88 m ²	142	240ha 86 a 53,06 m ²	561	297ha 88 a 38,4 m ²	1105
Skupaj	13 ha 23 a 2,27 m ²	333	279 ha 7 a 54,71 m ²	899	612ha 92a 35,72 m ²	1193	366ha 66 a 64,45 m ²	873	1271ha 89a 57,15 m ²	3298
%	1,04		21,94		48,2		28,82		100	

Iz tabele je razvidno, da so se ti travniki delili na štiri kakovostne razrede. Površina prvega, najboljšega, je zavzemala le 1,04% travniške površine, slede mu travniki II. (21,94%) in IV. (28,82%) kakovostnega razreda, daleč največ, skoraj polovica, pa je bilo travnikov tretje kakovosti (48,2%).

Dvakrat so kosili vse travnike I. in II. kakovostnega razreda, z izjemo k.o. Retje, kjer so jih, kot vse travnike tretje in četrte kakovosti, kosili le enkrat. Po kvaliteti je bilo seno v posameznih k.o. različno. V k.o. Retje je bilo seno sladko, v k.o. Travnik kislo, v k.o. Hrib pa so pridobivali obe vrsti.

TABELA ŠT. 10: Vrste sena (ali otave) in povprečni letni donos na oralu travniške površine po kakovostnih razredih

K.O.	I. K.R.						II. K.R.					
	vrsta	donos na 1 oral					vrsta	donos na 1 oral				
		ztt	100	kg	gld.	kr.		ztt	100	kg	gld.	kr.
Hrib	sladko	16		896	11	12	kislo					
	seno	8		448			seno	16		896	8	48
Retje	sladko	16		896	11	12	otava	8		448		
	seno	8		448			sladko	9		504	3	36
Travnik	otava	16		896	11	12	seno	16		896	8	48
	kislo	8		448			otava	8		448		
K.O.	III. K.R.						IV. K.R.					
	vrsta	donos na 1 oral					vrsta	donos na 1 oral				
		ztt	100	kg	gld.	kr.		ztt	100	kg	gld.	kr.
Hrib	sladko	9		504	3	36	sladko	7		392	2	48
	seno	7		392	2	48	seno					
Retje	sladko	9		504	3	36	kislo	7		392	2	48
	seno						seno					

Donosi sena, izraženi v denarju (goldinarjih in krajcarjih), so se v glavnem nižali v skladu s padanjem kakovosti travnikov. Na drugorazrednih (v k.o. Hrib in Travnik) so bili donosi za 21% nižji kot na prvorazrednih, na tretjerazrednih za 68%, na najslabših travnikih četrte kakovosti pa že za 75%. Le v k.o. Retje so donosi s travnih površin II. in III. kakovostnega razreda enaki tistim s tretjerazrednih in četrto razrednih travnikov v k.o. Hrib in Retje.

Travniki s sadnim drevjem, danes bi jim rekli kar sadovnjaki, so v začetku 19. stoletja v Loškem potoku zavzemali 2 ha 51 a 4,87 m², kar pomeni le 0,04% celotnega ozemlja, razdeljeni pa so bili na 47 parcel. Nekaj več sadovnjakov je bilo v k.o. Hrib (0,07%) in k.o. Travnik (0,05%), v k.o. Retje pa jih sploh ni bilo.

Tri četrtnine površine so pri tej zemljiški kategoriji predstavljali sami travniki, ki so jih po kakovosti enačili s prvorazrednimi (čistimi). Tudi kosili so jih dvakrat letno in z njih dobili v obeh k.o. po 756 kg sladkega sena (13,5 ztt, vrednih 11 gld. 45 kr.) na oral površine. Na preostali četrtnini površine pa je raslo sadno drevje, predvsem jabolka in češnje, ki pa zaradi ostrega podnebja pogosto ni obrodilo.

Travniki, ki so bili deloma porasli z drevjem. Ta kategorija travnikov je v Loškem potoku obsegala 1547 ha 72 a 8 m², to je četrtnino (25,13%) celotnega ozemlja in je bila razdeljena na 1211 parcel. V posameznih k.o. so ti odstotki seveda odstopali od povprečja. Največ jih je bilo v k.o. Hrib (44,8%), veliko manj v k.o. Travnik (21,73%) in najmanj v k.o. Retje (14,3%).

Z ozirom na lego in sestavo tal so ti travniki povsem podobni travnim površinam III. kakovostnega razreda (čistih) travnikov. Kosili so jih le enkrat letno in na oral nagnobili 336 kg (6ztt) sladkega sena, vrednega 2 gld. 24 kr.

Tretjino površine te kategorije travnikov so poraščale smreke in bukve v razmerju 1:1. Posekali so jih, ko so bile stare 50 let. Smrekovino so uporabljali kot gradbeni les, buke pa za kurjavo. Letni prirastek lesa je tako pri smreki kot pri bukvi znašal po 1,43 m³ (0,21 kl), skupaj torej 2,86 m³ (0,42 kl) lesa na oral, s skupno vrednostjo 5 gld. 15 kr.

PAŠNIKI

Pašniki so na območju Loškega potoka v začetku 19. stol. zavzemali 798 ha 82 a 70,55 m², kar pomeni 12,97% celotne površine. Po cenilnem operatu so bili razdeljeni na dve kategoriji: na (čiste) pašnike in pašnike porasle z drevjem.

(Čisti) pašniki so zajemali večji del pašniške površine. Obsegali so 480 ha 59 a 11,46 m², to je 7,8% celotnega ozemlja, razdeljeni pa so bili na 189 parcel. V posameznih k.o. so bili pašniki seveda različno veliki: najobsežnejši so bili v k.o. Retje (18,18%), veliko manjši v k.o. Hrib (5%) in še posebno v k.o. Travnik (1,91%).

Te pašnike so enkrat letno tudi kosili. Seno je bilo v k.o. Hrib in Retje sladko, v k.o. Travnik pa kislo. V vseh k.o. so na oral pridelali 140 kg sena (2,5 ztt v vrednosti 1 gld.). Živino so na njih pasli spomladi do srede maja (v k.o. Travnik do Binkošti) in nato po košnji meseca julija s pašo zopet nadaljevali, vse dokler ni zapadel prvi sneg.

Pašniki porasli z drevjem so obsegali 318 ha 23 a 50,09 m² ali 5,17% celotne površine, razdeljeni pa so bili na 18 parcel. Najbolj prostrani so bili v k.o. Hrib (12,5%), veliko manj pa v k.o. Travnik (2,85%) in k.o. Retje (2,57%).

Tudi te pašnike so kosili enkrat na leto. V vseh k.o. so nagnobili le še po 112 kg sladkega sena (2 ztt v vrednosti 48 kr.) na oral.

Tretjino teh pašniških površin je poraščalo drevje: v k.o. Hrib in Travnik predvsem smreke, v k.o. Retje pa bukve. Ko je drevje doseglo starost 50 let, so ga požgali. Letni prirastek lesa na oral je znašal 2,25 m³ (0,33 kl) v vrednosti 5 kr. pri smrekah in 3 1/4 kr. pri bukvah. Slabše smreke so oklestili in veje polagali živini za steljo. V ta namen so uporabljali tudi praprot.

GOZD

Gozd je za travniki najboljšežnejša zemljiška kategorija. Poraščal je kar 1990 ha 87 a 75,8 m², to je tretjino (32,32%) celotne površine. Ves gozd je bil last gospostva Ribnica. Kmetje so si lahko le z dovoljenjem v njem nasekali les za lastne potrebe. V njem niso pasli živine in tudi listja niso grabili.

Visoki iglasti gozd je v primerjavi z visokim mešanim gozdom zavzemal veliko manjšo površino. Poraščal je le 238 ha 94 a 21,43 m², to je 3,88% celotne površine in bil razdeljen na 37 parcel. V k.o. Retje pa čistega iglastega gozda sploh ni bilo.

V tem gozdu sta rasli smreka in jelka, ki so ju sekali, ko sta dosegli starost 90 let. Letni prirast lesa na oral je v k.o. Travnik znašal 10,23 m³ (1,50 kl) v vrednosti 22 2/4 kr., v k.o. Hrib pa je bil prirast nekoliko slabši (8,52 m³ tj. 1,25 kl, kar je veljalo 18 3/4 kr.).

Visoki mešani gozd je poraščal veliko večjo površino kot čisti iglasti gozd, saj je z 1751 ha 93 a 54,37 m² pokrival dobro četrtino (28,44%) celotne površine Loškega potoka. Razkosan je bil na 51 parcel. Daleč največ ga je bilo v k.o. Travnik, kjer je poraščal več kot polovico celotne površine (52,13%), veliko manj pa v k.o. Retje (14,7%) in še manj v k.o. Hrib (4,4%).

Drevesna sestava gozda je bila med posameznimi k.o. nekoliko različna. V k.o. Travnik in Hrib sta polovico površine pokrivali smreka in jelka, polovico pa bukeve, medtem ko je bilo v k.o. Retje iglavcev več (2/3 površine) kot bukve (1/3).

Mehki les iglavcev so uporabljali pri gradnji, za skodle, deske ter za "razne stvari", ki so jih potrebovali v ladjedelništvu, v k.o. Retje pa so iz njega izdelovali tudi lesene posode za vodo in vino. Bukev in slabši iglavci so dajali les za kurjavo, z vejami slednjih pa so tudi postiljali živini. Najvišji letni prirastek lesa na oral so tedaj zabeležili v k.o. Travnik (9,41 m³, to je 1,38 kl v vrednosti 12 2/4 kr.), nekaj manj pa v k.o. Retje (8,52 m³, 1,25 kl, 16 3/4 kr.) in k.o. Hrib (8,45 m³, 1,24 kl, 15 2/4 kr.).

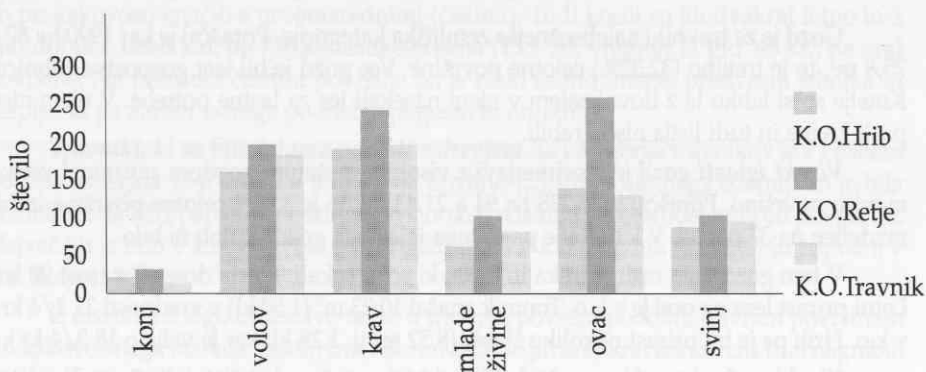
ŽIVINOREJA

Živinoreja. Po podatkih cenilnega operata so imeli kmetje v Loškem potoku l. 1833 2229 glav živine: 1392 govedi (612 krav, 540 volov, 240 mlade govedi), 520 ovac, 270 svinj in 47 konj. Največ živine je tedaj imela k.o. Retje (915 glav, 41%), sledita ji k.o. Travnik (684 glav, 30,7%) in k.o. Hrib (630 glav, 28,3%) s precej nižjim številom.

TABELA ŠT. 11: Vrsta in število živine v Loškem potoku l. 1833

VRSTA	K.O. HRIB	K.O. RETJE	K.O. TRAVNIK	SKUPAJ
konji	16	23	8	47
voli	160	196	184	540
krave	180	236	196	612
mlado govedo, teleta	60	100	80	240
ovce	134	260	126	520
svinje	80	100	90	270
skupaj	630	915	684	2229

Na večjih kmetijah so navadno imeli dva vola ali dva konja, dve kravi, dve glavi

mlade goveje živine, pet ovac in dve svinji. Prašiče in konje so kupovali na Hrvaškem, govedo in ovce pa so bili domače pasme. Vole in konje, pa tudi krave, so uporabljali kot vprežno živino. Konji so samo ob težkih delih dobili nekaj ovs, sicer pa so jih, kot govedo in ovce, pozimi hranili s senom in slamo, poleti pa pasli po travnikih in pašnikih. So pa morali tudi v tem letnem času konjem in govedi krmo še dodajati, saj sama paša ni zadostovala. Za steljo so uporabljali smrekove in jelkine veje, brinje in prapro. Stare konje so prodajali konjedercem, vole pa so dohranili in oddali domačim mesarjem, enako tudi krave. Mlado govedo so vzredili in ga nekaj tudi prodali "trgovskim špekulantom". Iz kravjega mleka so izdelovali surovo maslo. Prašiče so krmili s pomijami in "odpadki iz skednja", z otrobi, v času pitanja pa s slabšim krompirjem in korenjem. Ovce in svinje so redili za domače potrebe, nekaj pa so jih tudi prodali "najboljšim ponudnikom".

Iz tega kratkega pregleda lahko razberemo, da življenje Potočanov v začetku 19. stoletja ni bilo lahko. Kamnita kraška zemlja, ki so jo izrabili do zadnje možnosti, jim je rezala le tanek kos kruha, zato so morali iskati še dodatne vire zaslužka, da so lahko preživeli. Bremenilo jih je tudi plačevanje desetine in deželnoknežjih davkov ter tlaka. Hranili so se zelo skromno, umrljivost dojenčkov in majhnih otrok je bila visoka, večkrat pa so med njimi kosile tudi razne nalezljive bolezni, kot koze, kolera in druge.

Kmet takrat ni imel nobenih možnosti niti volje, da bi si pridobil znanje o naprednejšem in bolj donosnem kmetovanju, s katerim bi si lahko vsaj deloma izboljšal svoj gospodarski položaj.

OPOMBE

1. Melik, Anton: Posavska Slovenija. - V Ljubljani 1959, str 533.
2. Franciscejski kataster, nemško-slovenske vprašalnice in cenilni operat:
  - za k.o. Hrib, fascikel št. 99
  - za k.o. Retje, fascikel št. 233
  - za k.o. Travnik, fascikel št. 309

Vse hrani Arhiv republike Slovenije v Ljubljani.

3. Matične knjige:

- krstne knjige za leta 1798-1807, 1808-1837, 1838-1866
- poročne knjige za leta 1785-1807, 1808-1815, 1816-1848
- mrliški knjigi za leta 1787-1807, 1808-1846

Vse hrani Nadškofijski arhiv v Ljubljani.

4. Kramer, Franc Ks.: Življenje in delovanje Franc-a Ks. Kramer-ja. Drobtinice, Ljubljana: letn. XXV (1891), str. 101.

5. Franciscejski kataster za k.o. Travnik, fascikel št. 309, seznam hišnih lastnikov:

- Wenshina Jurij (Benčina Jurij), Travnik 42, lastnik mlina
- Levstik Simon, Travnik 43, lastnik mlina
- Kordisch Mathias (Kordiš Matija), Travnik 62, lastnik mlina
- Wessev Lucas (Vesel Luka), Travnik 63, lastnik mlina in žage
- Wenshina Jera (Benčina Jera), Travnik 64, lastnica mlina in žage
- Wessel Andrej (Vesel Andrej), Travnik 23, lastnik kovačije

6. Kramer, Franc Ks.: Življenje in delovanje Franc-a Ks. Kramer-ja. Drobtinice, Ljubljana: letn. XXV (1891), str. 96.

7. Isto, str. 96.

8. Isto, str. 97.

9. Isto, str. 101.

MERE:

- 1 oral = 1600 kvadratnih klafter = 5744 m²
- 1 kvadratna klaftera = 3,59 m²
- 1 kubična klaftera (mera za les) = 6,82 m³
- 1 metzen = 2 mernika = 61,45 l = 56 kg
- 1 cent (ztt) = 100 funtov = 56 kg
- 1 goldinar = 60 krajcarjev

BESEDA O AVTORICI

ABOUT THE AUTHOR

Mojca Šifrer-Bulovec je dipl. etnologinja in zgodovinarica. Zaposlena je v Loškem muzeju v Škofji Loki kot kustosinja za etnologijo.

Mojca Šifrer-Bulovec is an ethnologist and historian. She is employed at the Loški muzej in Škofja Loka as curator of ethnology.

SUMMARY

214 LOŠKI POTOK IN THE LIGHT OF THE LAND-REGISTER OF FRANCIS I, CROP-YIELD ASSESSMENT AND THE REGISTERS OF BIRTHS, MARRIAGES AND DEATHS FROM 1801 TO 1840

Loški potok encompasses the Karst plain (*dolina*) in the westernmost part of Dolenjska which continues into Notranjska. It is surrounded by vast forests on all sides and thus completely separated from the adjacent Loka Valley, Bloke and Ribnica Valley; it is therefore rightfully considered to be one of the most isolated populated areas in Slovenia.

The article aims to present the life and work of the people of Loški potok in the forties of the 19th century. It is largely based on data from the land-register of (Austrian emperor) Francis I (1824), the crop-yield assessment (1833) - both were aids introduced for the purpose of assessing property taxes - as well as of the registers of births, marriages and deaths from 1801 to 1840.

In 1830 the six villages of Loški potok (Travnik, Retje, Hrib, Mali Log, Šegova vas, Srednja vas, and the hamlet Tabor) together counted a population of 2121 people (1031 males, 1090 females). They lived in a total of 274 houses, either wooden or stone-built, with thatched or shingled roofs, and there were 487 outbuildings (among them 5 mills, 3 sawmills and 1 smithy).

Between 1801 and 1840 2624 children were born and 1809 persons died in Loški potok. Of the new-born 30% survived less than six years. The principal causes of death were physical weakness, epilepsy, dysentery and helminthiasis. Adults came to their end mainly due to respiratory diseases (tuberculosis, asthma) epilepsy, undulant fever, old-age infirmity and digestive diseases. In the mentioned period Loški potok was struck by smallpox three times (in 1801, 1807 and 1812) taking a toll of no less than 152 people; in 1836 27 people died of cholera. 82% of the young chose a partner for life from their own village.

The people of Loški potok lived mostly by working the land. In the said period the area encompassed 6159 hectares, 80 ares and 45,7 m² of land. The greater part were meadows (45,82% of the total surface), followed by forests (32,32%), much less pastures (12,97%) and even less fields (7,83%). The land was worked in a five-year rotation of crops with no fields laying fallow. The fields were sown with wheat, barley, oats, millet, rye and buckwheat, clover and a little flax; the most important food staples were potatoes and cabbage, turnips, carrots and broad beans. Crops were generally poor and hardly

sufficient for the farmers' own needs.

Better meadows were harvested twice a year, poor ones and pastures only once and then left to be grazed. In 1833 the people of Loški potok owned 2229 head of livestock (1392 cattle, 520 sheep, 270 pigs and 47 horses).

Most of the forests belonged to the category of mixed forests (spruce, fir and beech) and were the property of the landed gentry in Ribnica. Peasants had the right to cut wood for their own needs but only after obtaining permission from the landowner.

The rocky Karst soil, though exploited to the utmost, provided but a poor living and additional sources of income had to be sought for. Men between the ages of 12 and 50 went to work as loggers in the forests of Croatia and Slavonia whilst those who stayed at home engaged in woodworking. People were heavily burdened by tithes, the sovereign prince's taxes and corvée. The peasants of those times had neither the opportunity nor the will to acquire knowledge about advanced farming with higher yields which might have improved their economic position to some extent.

RÉSUMÉ

LOŠKI POTOK - A LA LUMIERE DU CADASTRE DE FRANCOIS 1ER, DE L'ACTE DE TAXATION ET DES REGISTRES DE L'ETAT CIVIL (ENTRE 1801 ET 1840)

Situé au fond de la vallée karstique, Loški potok est à l'extrême ouest de la région de la Dolenjska, à l'endroit où commence le passage qui conduit à la région de la Notranjska. Entourée de vastes forêts, cette localité est complètement séparée de la vallée voisine, Loška dolina, de Bloke et de Ribniška dolina. Ainsi, Loški potok peut-il être considéré comme l'un des paysages les plus isolés de la Slovénie.

Dans cet article, mon intention est de présenter la vie et l'économie des habitants de Loški potok dans les années quarante du XIXe siècle, en m'appuyant sur des données trouvées dans le cadastre de François 1er (premier empereur autrichien) datant de 1824, et dans l'acte de taxation de 1833. Les documents susmentionnés ont été élaborés pour établir l'assiette de l'impôt foncier et les registres de l'état civil (baptême, mariage, décès) entre 1801 et 1840.

En 1830, les six villages de Loški potok (à savoir Travnik, Retje, Mali Log, Šegova vas, Srednja vas et le hameau du Tabor) comptaient 2121 habitants (1031 hommes, 1090 femmes). Cette population était répartie dans 274 maisons de bois ou de pierre, couvertes de chaume ou de bardeaux, à côté desquelles se trouvaient différents bâtiments d'exploitation, en tout 487, dont 5 moulins, 3 scieries, 1 forge...

Entre 1801 et 1840, Loški potok a enregistré 2624 naissances et 1809 décès. 30% des nouveau-nés n'ont pas atteint l'âge de 6 ans. L'épilepsie, la dysenterie, une maladie causée par des vers et la sous-alimentation sont la principale cause de mortalité infantile. Parmi les adultes, la mort est le plus souvent causée par des maladies d'origine respiratoire (phtisie, asthme), l'épilepsie, la fièvre des nerfs, la vieillesse et des maladies touchant des organes digestifs. Pendant cette période, il y a eu trois épidémies de petite vérole (1801,

1807 et 1812) qui ont entraîné la mort de 152 personnes à Loški potok. En 1836, le choléra a tué 27 personnes. 82% des jeunes gens ont trouvé leur conjoint ou conjointe dans les villages locaux de Loški potok.

La principale activité de la population était l'agriculture. A l'époque, Loški potok comptait 6159 ha 80 a 45,7 m de surface, essentiellement des prés (45,82% de la surface globale) et des forêts (32,32%). Il y avait peu de pâturages (12,97%) et encore moins de champs labourés (7,83%). L'assolement quinquénal sans jachère se pratiquait couramment. Parmi les produits cultivés figurent le blé, l'orge, l'avoine, le millet, mais aussi le seigle, le sarrasin, le trèfle et un peu de lin. Pour leurs repas quotidiens, les habitants de Loški potok cultivaient surtout la pomme de terre, le chou, la betterave, les carottes et la fève. La récolte était souvent très maigre et suffisait à peine aux besoins de la population.

216

Les meilleurs prés étaient fauchés deux fois par ans, les autres prés ainsi que les pâturages n'étaient fauchés qu'une seule fois. Les pâturages étaient ensuite laissés aux bêtes. A Loški potok, on comptait, en 1833, 2229 têtes de bétail (1392 bovins, 520 moutons, 270 cochons et 47 chevaux).

Les forêts, propriété des seigneurs de Ribnica, étaient essentiellement des forêts mixtes (épicéas, sapins, hêtres). Ce n'est qu'avec l'autorisation des propriétaires que les paysans pouvaient couper le bois qui servait à leur besoins personnels.

Bien que travaillée avec acharnement, la terre rocailleuse et karstique n'offrait aux gens de Loški potok qu'une maigre pitance. Ainsi, nombreux étaient les habitants qui devaient chercher des sources de revenus supplémentaires. Des hommes, âgés de 12 à 50 ans, partaient, pendant l'hiver, couper le bois dans les forêts croates et slaves, pendant que ceux qui étaient restés au village fabriquaient différents articles en bois (connus sous le nom de «suha roba»). En plus de tout cela, les habitants de Loški potok devaient faire la corvée et payer les dîmes et les impôts prescrits par les princes régionaux. A cette époque, le paysan n'avait ni la possibilité ni la volonté d'apprendre comment cultiver la terre de façon plus productive ce qui lui aurait permis d'améliorer, au moins en partie, sa position économique.